

STRUČNÁ HISTÓRIA PRÁCE S MLÁDEŽOU NA SLOVENSKU OD ROKU 1945¹A SOCIÁLNE ASPEKTY

Politický kontext 1945 - 1989

Po ukončení 2. svetovej vojny v máji 1945 bolo Česko-Slovensko (ČSR) znovu obnovené. Aj keď obnova bola plánovaná v podobe z augusta 1938, východná časť územia bola odstúpená Sovietskemu zväzu. Vznikol tzv. Národný front (NF) ako zoskupenie antifašistických síl, ktorého pôvodným cieľom boli konzultácie politických opatrení. NF sa rýchlo zmenil na nástroj nátlaku (aj pod vplyvom Sovietskeho zväzu) a rozhodol, že v NF nebudú opozičné politické strany, a že masové organizácie mládeže a odborov budú jednotné. Navyše, mohli vzniknúť len také politické strany, ktoré sa aktívne zúčastňovali odboja. Vytváranie politických strán na etnickom princípe nebolo dovolené. Na Slovensku fungovali dve politické strany: demokratická strana (DS) a komunistická strana (KSS), kým v Čechách a na Morave štyri: komunistická, lidová, národnosocialistická a sociálnodemokratická (Šutaj, Š. 2002, s.7).

Po období počiatočnej spolupráce, nastali nezhody medzi KSS a DS po odmietnutí československej vlády (1947) zúčastniť sa na programe hospodárskej obnovy Európy (tzv. Marshallov plán). ČSR podprovala stanovisko Sovietskeho zväzu, ktorý prirodzene neakceptoval túto politicko-hospodársku politiku USA na zabránenie komunizácie Európy.

KSS, odbory a Zväz slovenských partizánov, dôrazne podporovaní svojimi českými súdruhmi, spustili kampaň proti DS. Obviňovali ich z krytia protištátnych aktivít prívržencov bývalého slovenského štátu a z aktuálnych ekonomických, najmä zásobovacích problémov.

Po februárovom prevrate 1948 bol nastolený komunistický totalitný režim. Obdobie rokov 1948 – 1953 sa označuje ako zakladateľské obdobie komunistického režimu, v rokoch 1953 – 1957 došlo k prvej kríze komunistického režimu, po ktorej upevnil svoju mocenskú pozíciu Antonín Novotný a v júli 1960 bolo celoštátnou konferenciou Komunistickej strany Československa ([KSC](#)) konštatované „víťazstvo socializmu“ v ČSR.

Začiatkom 60. rokov nastúpilo reformné hnutie (od roku 1963), ktoré vyvrcholilo v roku 1968 pokusom o reformu, najmä o čiastočnou demokratizáciou režimu (pražská jar), čo bolo zvrátené inváziou vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy 21. augusta 1968. Nastáva obdobie tzv. [normalizácie](#) (do roku 1989) a vojenskej okupácie Sovietskym zväzom (do roku 1991). Od roku 1969 bola ČSSR formálne federáciou pozostávajúcou z Českej socialistickej republiky (ČSR) a Slovenskej socialistickej republiky (SSR).

Dôsledkom demokratickej revolúcie v novembri 1989 došlo k pádu komunistického režimu.

Historický vývoj práce s mládežou 1945 – 1989

Väčšina organizácií, ktoré fungovali v rokoch 1918 – 1938 bola alebo zakázaná alebo sa ich činnosti dostali do útlmu počas tzv. Slovenského štátu 1939 – 1945. V krátkom období rokov 1945 – 1950 obnovili svoju činnosť niektoré organizácie pracujúce s deťmi do 15 rokov: Slovenský Sokol, Slovenský Orol, Liga lesnej múdrosti (Woodcraft), Slovenský Skauting, YMCA a Saleziáni. Komunistický prevrat v roku 1948 však spôsobil rýchly zákaz týchto organizácií.

---

¹ V tejto práci sa zaoberáme prácou s mládežou od 6 do 15 rokov.

Po vzniku ČSR začali hneď od augusta 1945 **vznikať národné zväzy mládeže**. Pod vedením komunistických aktivistov začali pracovať prvé pionierske skupiny podľa vzoru Komsomolu v Sovietskom zväze. Jednotná organizácia československej mládeže (ČSM) vznikla 23.- 24. apríla 1949 spojením 4 národných zväzov mládeže: českej, slovenskej, nemeckej a poľskej. ČSM bola súčasťou Národného frontu a väčšina dôležitých rozhodnutí o smerovaní spoločenského a politického života bola prezentovaná na zjazdoch KSČ alebo pripravená a zavádzaná do života ako rozhodnutie Ústredného výboru Komunistickej strany, na ktoré boli delegované právomoci.

Od začiatku bola práca s mládežou prezentovaná ako „objektívna nutnosť socialistickej spoločnosti.“ Zdôrazňovala sa vedúca úloha Komunistickej strany, ktorá prostredníctvom ČSM vychováva "nového človeka", pripraveného na život v "novej spoločnosti", odolného voči „buržoáznym a malomeštianskym prežitkom“ (Svatoš 1978, 44). Na druhej strane, ČSM viedol mládež k iniciatívnej účasti na rozvoji hospodárstva, mladí ľudia boli vedení k pracovnej iniciatíve na stavbách mládeže ako Trať mládeže, Trať Družby, Priehrada mládeže, Dedina mládeže. Ideologické pôsobenie a svetonázorová výchova sa uskutočňovali rôznymi formami zväzového školenia. ČSM organizoval súťaže tvorivosti mládeže, fungovali súbory mládeže a pod.

Na zlučovacej konferencii v roku 1949 boli prijaté rámcové organizačné zásady Pionierskej organizácie (PO ČSM) a schválený pioniersky znak. (Svatoš 1978, 87 -90). Pionierska organizácia bola v zodpovednosti ČSM a stala sa jeho neoddeliteľnou časťou. Začiatkom päťdesiatych rokov sa začalo obdobie kádrovania, podozrievania a represii, ktoré neobišli ani Zväz mládeže. Vedenie ČSM bolo odvolané, že neprejavilo ochotu pomáhať odhaľovať domnelé sprisahanie a členovia vylúčení z ČSM a z KSČ. Po týchto kádrových čistkách nastala stagnácia a zjavný proces úpadku ČSM (Beláň 2015, 12).

Reformné obdobie 60. rokov sa prejavilo aj v práci s mládežou. Prišlo k rozdeleniu PO SZM na dve rovnocenné organizácie a vzniklo ďalších 5 detských organizácií. Tieto sa vo februári 1969 zlúčili do Združenia detských a mládežníckych organizácií Slovenska (Beláň 2015, 64-71). Po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy sa situácia opäť zmenila. Konferencia v 1970 v Prahe obnovila jednotnú mládežnícku organizáciu pod zmeneným názvom Socialistický zväz mládeže (SZM). Tvorili ju dve územné republikové organizácie. Boli prijaté základné dokumenty - programové vyhlásenia, stanovy a programové a organizačné zásady aj Pionierskej organizácie SZM (Svatoš 1978, 90). Nezávislé organizácie boli zlikvidované. Povinné členstvo v socialistických mládežníckych a detských organizáciách ukončila až revolúcia v roku 1989.

Pionierske oddiely vznikali spočiatku nielen pri školách ale aj závodoch a pod. Do roku 1960 pôsobili **pionierske oddiely na školách** len na základe odporúčania KSČ. Od roku 1960 sa na základe zákona Pionierske skupiny, ktoré tvorili oddiely (školské triedy), stali súčasťou štruktúry základných škôl a ich úloha bola zabezpečovať výchovu budúcich občanov socialistického štátu prostredníctvom tzv. mimoškolskej výchovy (Zákon 186/1960 Zb). Oddiely sa skladali z družín a na ich čele bola volená oddielová rada. Vedúci oddielov boli formálne „dobrovoľníci“, spravidla učitelia, rodičia, aktivisti zo závodov, ale oddiely väčšinou fungovali len pod vedením inštruktorov (15 – 18) za metodickéj pomoci vedúcich pionierskych skupín. Vedúci pionierskych skupín boli zamestnanci škôl.

Tak ako KSČ, aj SZM a PO SZM fungovali na okresnej, krajskej aj republikovej a ústrednej úrovni. Členská základňa sa stretávala na zjazdoch (SZM) alebo na konferenciách (PO SZM).

Okrem pionierskych skupín, ktoré tvorili základ systematickej práce s deťmi a mládežou do 15 rokov na základných školách, začali od roku 1949 fungovať aj tzv. **Domy pionierov a mládeže**. Tieto zariadenia boli zriadené po vzore Sovietskeho zväzu ako priestor na rozvoj hlbších záujmov detí a mládeže. V domoch fungovali kluby, špecializované krúžky, súbory, ale v tzv. metodickom oddelení pôsobili aj špecialisti na podporu práce pionierskych skupín na školách (Svatoš 1978, 60 -63). Od roku

1949 sa začala aj tradícia pionierskych rekreačných táborov, ktoré poskytovali bezplatné pobyty pre deti a mládež vo veku od 7 rokov (po vzore tábora Artek, Krym Sovietsky zväz).

Vzdelávanie pionierskych pracovníkov a metodická práca boli počas rokov 1945 – 1989 významne finančne aj personálne podporované. Od roku 1950 fungoval Ústredný dom pionierov (UDP) v Prahe Karlíne, v 1951 bol založený aj Ústredný dom pionierov a mládeže Klementa Gottwalda (UDPMKG) v Bratislave – tieto zariadenia sa stali metodickými a znalostnými centrami pre prácu s mládežou (Svatoš 1978, 87 – 90). Potreba profesionalizácie pracovníkov s mládežou vyvolala vznik špeciálnej strednej pedagogickej školy tzv. Škola pionierskych pracovníkov v Seči. Seč slúžila ako vzdelávacie a experimentálno-overovacie vzdelávacie centrum a pôsobila v rokoch 1953 - 1984. Práca s mládežou bola reflektovaná aj na odbornej úrovni v pedagogickej teórii a praxi, kedy sa v 60-tych rokoch 20. storočia etablovala pedagogika voľného času zaoberajúca sa výchovou v čase mimo vyučovania v škole a mimo školy. Od roku 1984 fungoval na univerzitách v Prešove a Banskej Bystrici na Pedagogických fakultách študijný odbor pedagogika detského a mládežníckeho hnutia. V rámci tejto disciplíny bolo možné študovať II. stupeň vysokoškolského štúdia a pripraviť sa na profesiu vychovávateľ (Kratochvílová 2010).

Od roku 1958 mala PO SZM vypracovaný vlastný **výchovný systém**. Pod názvom „Čo má poznať a vedieť pionier“ bol schválený na III. zjazde ČSM. Zaviedol aj prácu s mládežou vo vekovej skupine 6 – 9 ročných detí, začali vznikať oddiely iskier. V roku 1966 sa začal realizovať výchovný systém tzv. Plamene a Cesty. Bol to súbor požiadaviek, ktorý obsahoval nové úlohy a špecifické pionierske činnosti (Výchovný systém – záväzná časť, 1985). Od roku 1966 začali vznikať záujmové oddiely, ktoré sa venovali okrem povinného základného výchovného systému Plamene a Cesty (Výchovný systém – nadstavbová časť, 1983) aj špecifickým odbornostiam - technik, prírodovedec, umelec, športovec, turista, obranca vlasti, praktické dievča. Okrem toho sa mohli mladí ľudia venovať aj individuálne oblastiam, ktoré ich zaujímali napr. historik, filatelista, poľovník, divadelník, spevák, plavec atď. Išlo o samoštúdium alebo o prácu v menších záujmových skupinkách, pod vedením odborného garanta/konzultanta z praxe, pionier si viedol denník o výsledkoch svojho snaženia, kde mu garant/konzultant potvrdzoval získané kompetencie. Získanie odbornosti boli potvrdené záverečným pohovorom. Podľa záujmu existovali od 1952 hnutie mladých mičurincov a hnutie mladých technikov. Vznikali aj ich vlastné tzv. Stanice technikov a Stanice prírodovedcov.

Súčasťou výchovného systému bolo aj používanie **uniforiem a rôznych rituálov** (nástupy, podávanie hlásení, vztyčovanie vlajok, fotografia pod Červenou zástavou a i.). Od 1959 vyhlasované tzv. **celoštátne hry**, do ktorých sa zapájali deti do 15 rokov napr. 1959 Smer Praha: pionieri v rámci tejto hry sa učili vojenské piesne, navštevovali miesta bojov, organizovali branne hry, kreslili náčrty oslobodenia svojej obce, mesta, okresu, hľadali pozostalých po československých vojakoch padlých na Dukle, 1961 Výprava za červenou zástavou: pionieri sa zoznamovali so vznikom KSČ a s Československým Komsomolom, vyhľadávali prvých komsomolcov, dlhoročných členov strany v mieste bydliska a pozývali ich na besedy. Vo svojich okresoch vyhľadávali historické miesta bojov robotníckej triedy, stretávali sa s funkcionármi obci, miest, okresov a krajov, ktorí ich informovali o plánoch rozvoja a potrebách týchto územných jednotiek (Svatoš 1978, 87 – 90).

Samotný výchovný systém bol postavený na **rovnostárskom princípe** a iskry aj pionieri boli povzbudzovaní, aby pomáhali svojim spolužiakom, ktorí zaostávali v škole alebo mali nejaké problémy v rodine v zmysle vzájomnej solidarity než sociálnej pomoci. Pionieri mali patronáty nad oddielmi iskier alebo starší pionieri nad mladšími pioniermi, v rámci ktorého pomáhali s učením alebo domácimi povinnosťami. Špeciálnu pozornosť mali rómske deti, ktoré zostávali pod výchovným vplyvom vedúcich aj v poobedných hodinách, v rámci návštevy rôznych krúžkov alebo stretnutí pionierskych a iskričkových oddielov. Tradičnými aktivitami v pionierskych oddieloch boli patronáty nad staršími obyvateľmi v ich okolí (nákupy, pomoc, návštevy) a návštevy detských domovov. Pionierski pracovníci boli v rámci pedagogického vzdelávania vedení k príprave aktivít a prístupov podľa potrieb a aktuálnej

situácie detí a mládeže (vrátane podpory detí s nejakou formou znevýhodnenia). Tradičnou formou prejavu sociálnej solidarity boli rôzne zbierky, spravidla pre iné krajiny ako napr. Báger pre Kambodžu.

Práca s mládežou rozvíjala aj ako **súčasť školského výchovno-vzdelávacieho systému**. Školský zákon (č. 95/1948 Z. z.) zaviedol jednotnú školskú *sústavu*, ktorá upravila aj inštitúcie neformálneho vzdelávania, ktorých podstatnou zložkou bol rozvoj záujmovej činnosti žiakov a študentov. Práca s mládežou (Kratochvílová, nepublikovaný text. s. 61) sa tak rozvíjala v troch líniách: 1. Aktivity školy a učiteľov po skončení vyučovania v záujmových oblastiach – krúžky ale aj rôzne verejnoprospešné činnosti. 2. Aktivity výchovných zariadení - školských družín, žiackych domovov (internátov), detských domovov, neskôr domov pionierov a mládeže a staníc mladých prírodovedcov, technikov, turistov. 3. Spoločenských organizácií detí, mládeže a dospelých, najmä Pionierskej organizácie a Československého zväzu mládeže.

Sociálne aspekty v práci s mládežou v období 1945 – 1989

Samotný výchovný systém bol postavený na rovnostárskom princípe a iskry aj pionieri boli povzbudzovaní, aby pomáhali svojim spolužiakom, ktorí zostávali v škole alebo mali nejaké problémy v rodine v zmysle vzájomnej solidarity než sociálnej pomoci. Pionieri mali patronáty nad oddielmi iskiev, alebo starší pionieri nad mladšími pioniermi, v rámci ktorého pomáhali s učením alebo domácimi povinnosťami. Špeciálnu pozornosť mali rómske deti, ktoré zostávali pod výchovným vplyvom vedúcich aj v poobedných hodinách, v rámci návštevy rôznych krúžkov alebo stretnutí pionierskych a iskričkových oddielov, čo prispievalo k ich širšiemu spoločenskému začleňovaniu. Tradičnými aktivitami v pionierskych oddieloch boli patronáty nad staršími obyvateľmi v ich okolí (nákupy, pomoc, návštevy) a návštevy detských domovov. Pionierski pracovníci boli v rámci pedagogického vzdelávania vedení k príprave aktivít a prístupov podľa potrieb a aktuálnej situácie detí a mládeže (vrátane podpory detí s nejakou formou znevýhodnenia). Tradičnou formou prejavu sociálnej solidarity boli rôzne zbierky, spravidla pre iné krajiny ako napr. Báger pre Kambodžu,

Historický vývoj práce s mládežou po roku 1989

Po revolúcii prišlo k **zrušeniu masových organizácií** detí a mládeže a k znovuoobnoveniu niektorých „starých“ organizácií spred roku 1945 (YMCA, Slovenský Skauting, Saleziáni a i.). Novonadobudnutá sloboda sa prejavila aj v boome vzniku nových detských a mládežníckych (DaM) organizácií. Hoci PO SZM a pionierske skupiny na školách boli zrušené, Domy pionierov a mládeže (premenované na Domy detí a mládeže a neskôr na Centrá voľného času) naďalej zostali súčasťou škôl a školských zariadení.

Od roku 1990 funguje tiež **Rada mládeže Slovenska (RmS)**². Jej pôvodnými cieľmi bolo zaručenie rovnoprávných vzťahov medzi detskými a mládežníckymi organizáciami na území Slovenska a zapojenie sa do medzinárodného detského a mládežníckeho hnutia. Prvé roky riešila otázky financovania mládežníckych organizácií, štátnej politiky voči mládeži, prerozdelením priestorov po bývalom SZM poskytnutých Nadáciou detí a mládeže. Od roku 1999 sa činnosť RmS stabilizovala do troch základných oblastí: obhajovanie záujmov členských organizácií (rokovania so štátnou správou, samosprávou, inštitúciami), servis pre organizácie (vzdelávanie pracovníkov organizácií, prezentácia organizácií...) a zahraničná činnosť (zastupovanie organizácií na medzinárodných fórach, bilaterálnych rokovaniach).

Prácu s mládežou a jej ďalšie smerovanie ovplyvnilo personálne obsadenie a aktivity Odboru mládeže MŠ SR, ktoré malo v zodpovednosti problematiku práce s mládežou. V roku 1992 vznikol prvý porevolučný dokument Ministerstva školstva SR, ktorý definoval prístup Slovenskej republiky k mládeži (vrátane práce s mládežou) tzv. **Zásady štátnej politiky SR voči mládeži** (Zásady, 1992). Zároveň sa časť

---

² www.mladez.sk

financií, ktorou boli pôvodne financované SZM a PO SZM, pretransformovala do Programov ochrany a podpory detí a mládeže³, ktoré fungovali od roku 1993 do roku 2007. Ich cieľom bolo finančne podporiť DaM organizácie, podľa rôznych kritérií pričom počet členov bol kľúčový. Rozdeľovanie financií prebiehalo na úrovni okresov a na národnej úrovni.

Štátna politika voči mládeži po roku 2000 bola zafinancovaná v ďalších troch koncepčných a strategických dokumentoch: z roku 2001 – 2007⁴, 2008 – 2013⁵ a v súčasnosti v **Stratégii SR pre mládež na roky 2014 -2020**.⁶ Na tieto legislatívne dokumenty boli napojené aj programy financovania: ADAM (2008 – 2013) a Programy pre mládež (2014 – 2020). Financie na túto oblasť postupne klesajú (napr. 2008 – 3 009 973 €, 2014 – 2329565 €). V súčasnosti je z programov MŠVVaŠ SR financovaných 19 nadregionálnych a celonárodných organizácií detí a mládeže s počtom členov cca. 60 000⁷. Problémom zostáva financovanie miestnych DaM organizácií, ktoré nie sú členom žiadnych zo štátom inštitucionálne podporovaných DaM organizácií.

Významným príspevkom k zvyšovaniu kvality práce s mládežou, špeciálne pre rozvoj kompetencií pracovníkov s mládežou, boli dva národné projekty spolufinancované z fondov ESF: **Komprax – Kompetencie pre prax** (2011 – 2015)⁸ a **Praktik –Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie s mládežou** (2013 -2015),⁹ ktoré realizovala IUVENTA.

Ústredný dom pionierov a mládeže Klementa Gottwalda, dnes **IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže**¹⁰, pôvodne pokračoval pár rokov po revolúcii s niekoľkými líniami aktivít, ktoré bolo možné ponechať v nových podmienkach: metodická podpora krúžkov a klubov v Domoch detí a mládeže/Centrách voľného času, organizácia tradičných súťaží v školských predmetoch (Olympiády) a stala sa aj administrátorom prvých programov, ktoré predznamovali širšiu spoluprácu v Európe a neskôr vstup do Európskej únie (CEEPUS, Mládež pre Európu, Mládež v akcii, MLÁDEŽ a v súčasnosti Erasmus+). Od roku 2000 je inštitúciou, ktorá z poverenia Odboru mládeže pripravuje podkladov pre rôzne legislatívne dokumenty (stratégie, správy, grantové programy) a podieľa sa na určovaní smerovania mládežníckej politiky v konzultácií s cieľovými skupinami najmä DaM organizáciami.

Sociálne aspekty v práci s mládežou po roku 1989

DOMKA – Združenie saleziánskej mládeže a YMCA, ktoré vznikli koncom 19. storočia ako kresťanská alternatíva sociálnej starostlivosti a nábožensky orientovanej výchovy chudobnej mládeže, majú dodnes najbližšie k téme sociálna práca a sociálna pomoc. K týmto organizáciám sa pridávajú ďalšie, ktoré vznikli za podpory cirkvy a na kresťanských hodnotách a princípoch (Hnutie kresťanských spoločenstiev detí, Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže ale aj tradičný Slovenský Skauting).

Vo všetkých dokumentoch štátnej politiky, ktoré definujú smerovanie štátnej starostlivosti o mládež je deklarovaná špeciálna starostlivosť a priorita mládeži zo sociálne slabších rodín alebo neskôr (v zmysle terminológie EÚ) mladým ľuďom s nedostatkom príležitostí. Vylúčené (alebo ohrozené vylúčením) skupiny mládeže sú prioritou aj programov finančnej podpory detí a mládeže MŠVVaŠ SR a práca s touto skupinou prináša vyššie ohodnotenie vo výberovom procese administrácie.

---

³ *Schválené celoslovenské projekty ochrany a podpory detí a mládeže v SR v roku 1994, ÚIP ŠMT, Bratislava, júl 1994, ISBN 80-7098-024-9*

⁴ *Koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži do roku 2007.*

⁵ *Kľúčové oblasti a akčné plány štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v Slovenskej republike na roky 2008 – 2013*

⁶ https://www.minedu.sk/data/files/3889_strategia_pre_mladez.pdf

⁷ https://www.minedu.sk/data/files/5833_hodnotenie_ziadosti_2016_final.pdf

⁸ <https://www.iuventa.sk/sk/KomPrax/O-narodnom-projekte.alej>

⁹ <https://www.iuventa.sk/sk/sub/projektpraktik/Vystupy-Projektu.alej>

¹⁰ www.iuventa.sk

Podobný trend prinášajú aj programy Európskej únie pre mládež od roku 1998, kde je mládež s nedostatkom príležitostí prioritou.

Prehľbujúce sa sociálne rozdiely a narastajúce chudoba, rastúca nezamestnanosť a i. spôsobujú, že viac verejných financií ide do riešenia inklúzie marginalizovaných skupín (vrátane detí a mládeže). DaM organizácie, z ktorých mnoho sú vybudované a fungujú len na báze dobrovoľníctva, menia svoju tradičnú činnosť a v širšom meradle sa začínajú venovať znevýhodneným skupinám – aj z dôvodu dostupnosti týchto zdrojov, resp. nedostatku zdrojov na financovanie svojich tradičných aktivít. Prináša to viaceré výzvy napr. nepripravenosť dobrovoľných mládežníckych vedúcich a DaM organizácií na prácu s týmito cieľovými skupinami v oblasti odborných kompetencií, prístupov, metód a i. ale aj konkurovanie tradičným poskytovateľom sociálnej pomoci.

Literatúra a zdroje:

- BELÁŇ, R. 2015. Zväzáci. Bratislava : Slovart
- SVATOŠ, Z. et at. 1978. Pionýrská encyklopedie 1. Praha : Mladá fronta. 23-095-78
- Schválené celoslovenské projekty ochrany a podpory detí a mládeže v SR v roku 1994. Bratislava : ÚIP ŠMT, 1994, ISBN 80-7098-024-9
- MACHÁČEK, L. – BOŠŇÁKOVÁ, M. 2008. Dokumenty mládežníckej politiky SR a EÚ. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2008. - 72 s. ISBN (nie je)
- Zákon o sústave výchovy a vzdelávania č. 186/1960 Zb.
<http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/29924/1/2> [28.11.2016]
- Zákon o základní úpravě jednotného školství 95/1948 Sb.
<http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/17263/1/2> [28.11.2016]